

Openbaar Kunstbezit tv

Redactie: Karel Doormanlaan 430,
Hilversum, telefoon 02950-44184

Administratie: postbus 6000,
Amsterdam, telefoon 020-793048

Inhoud van dit nummer:

Mededeling zomerpauze
Technische Hogeschool Twente
Constant
Prins Bernhardfonds
Museum de Waag, Deventer
Onze zendtijd
Oude jaargangen

Teksten:

K. Wiekart: de Technische
Hogeschool Twente
Drs. H. van Haaren: Constant.

Reproducties:

in kleuren:

- Interieur van een der hallen
Technische Hogeschool Twente
- Constant: Zonneboot

zwart-wit:

- diverse gebouwen Technische
Hogeschool Twente
- enkele werken van Constant
Nieuwenhuys

Deze aflevering telt 9 bladen.

CONSTANT

Onder die kortweg gebruikte naam kennen we de veelzijdige kunstenaar Constant Nieuwenhuys, geboren in 1920, werkend in Amsterdam. Zijn plastiek "Zonneboot", dat u in kleuren vindt afgebeeld, zal voor menigeen niet gemakkelijker als kunst te herkennen zijn dan de fabriekshal. Intussen zouden we juist aan degenen, die aarzelend of afwijzend staan

DIT IS DE LAATSTE SERIE PLATEN EN TEKSTEN VÓÓR DE ZOMERPAUZE

Na de uitzending van 28 juni ziet u Openbaar Kunstbezit enige tijd niet meer op het beeldscherm. De meeste Nederlanders zijn in de zomer enige weken min of meer buiten bereik van een tv-toestel, zodat bijna ieder in die periode een of meer uitzendingen zou moeten missen.

Het eerste programma van Openbaar Kunstbezit na de zomer valt op 20 september. Voordien ontvangt u dan weer de gebruikelijke enveloppe.

We hopen, dat u gelegenheid en animo zult hebben om de komende maanden kunstverzamelingen te bezoeken, die u dank zij de platen en teksten, en ook het mededelingenblad van Openbaar Kunstbezit, hebt leren kennen.

DE TECHNISCHE HOGESCHOOL TWENTE

In elke jaargang van Openbaar Kunstbezit-televisie is één programma gewijd aan moderne architectuur. Ditmaal kozen wij daarvoor het gebouwencomplex van de Technische Hogeschool Twente in Enschede, op het landgoed Drienerlo. Dat men in het oosten van het land gelukkig is met deze technische opleiding op het hoogste niveau, spreekt vanzelf. Maar daarover gaat het in het programma van 14 juni niet. Wij willen laten zien, dat men er in Twente een uiterst waardevol openluchtmuseum voor moderne architectuur heeft bij gekregen. De kleurenplaat bij dit programma zal u wellicht wat verbazen. Een technische hal met wat daarin behoort, is dat nu kunst? We menen van wel. Er was een tijd, dat zelfs een alledaags onderwerp te laagbijdegronds werd geacht voor een kunstenaar; leest u daarvoor de tekst "De schilder en zijn atelier" nog maar eens na, '65-3c, de laatste kolom. Wij verbazen ons echter niet meer over een schilderij met dagelijkse mensen en hijskranen. We kunnen, al valt dat sommigen wel eens wat moeilijk, ook begrijpen, dat een modern beeldhouwwerk is opgebouwd uit dagelijkse en technische materialen, schroeven, radertjes, schroot. Dan is het geen grote stap meer om te erkennen, dat een hal, helemaal gebouwd uit tevoren in een fabriek vervaardigde elementen, een fascinerend schouwspel kan opleveren van ruimte, lijn en kleur.

Het programma "Moderne architectuur" werd samengesteld door de heer K. Wiekart, architectuurcriticus te Amsterdam. Uitzending maandag 14 juni tien voor half acht.

JUBILEUM-ACTIE PRINS BERNHARDFONDS

Vermoedelijk hebt u de afgelopen weken gehoord en gelezen van de fondswervings-actie, georganiseerd door het Prins Bernhardfonds, dat zijn 25-jarig bestaan viert. Dat wij aan deze actie aandacht schenken, is werkelijk niet alleen, omdat de hoofdprijs voor velen onder onze abonnees bijzonder interessant is: wie in het kader van de actie f 25.— overmaakt op rekening "P.B.F.-25" bij de Algemene Bank Nederland, heeft kans op een originele tekening van Vincent van Gogh, "Man met de hark". Gevers ontvangen een certificaat, dat toegang geeft tot bijna 90 musea en monumenten in heel Nederland. Wij brengen het Prins Bernhardfonds graag onder uw aandacht vanwege het zeer

tegenover dergelijke uitingen, willen vragen, om onbevangen de toelichting te lezen en maandag 28 juni (tien voor half acht) te kijken. In de uitzending hopen we Constant zelf aan het woord te laten, om zo uit de eerste hand de intenties achter dit werk, dat vanaf eind juni enige tijd tentoongesteld is in het Gemeentemuseum te 's-Gravenhage, te vernemen.

Constant Nieuwenhuys was in de jaren na de oorlog een van de belangrijkste woordvoerders van de experimentele Cobra-groep. Hij is tekenaar, schilder, maar schept ook ruimtelijke plastieken. In dat verband moeten we nog noemen zijn stedenbouwkundige visioenen, zoals die vorm kregen in "Nieuw-Babylon". Samensteller van het programma over Constant is Drs. H. van Haaren, Hoofd educatieve dienst van het Gemeentemuseum te 's-Gravenhage - voor hen die al eerder abonnee waren van Openbaar Kunstbezit, geen onbekende.

ONZE ZENDTIJD:

MAANDAGAVOND 19.20 UUR

Toen wij enige tijd geleden meedeelden, dat de NTS voortaan onze programma's vroeger zou gaan uitzenden, namelijk om tien voor half acht, vroegen wij de reactie van onze abonnees. Tegelijk verzochten wij u, niet onmiddellijk te schrijven, maar eerst enige tijd te nemen om aan deze nieuwe situatie te wennen. We nemen aan, dat die gewenning er nu wel is. Een aantal reacties, zowel pro als contra de nieuwe zendtijd, bereikten ons intussen. We zouden de opinies graag nog wat ruimer peilen, omdat we mettertijd alle kans krijgen, onze wensen bij de NTS kenbaar te maken.

Wijzelf zijn er nog niet helemaal achter. Aan de ene kant: hoe vroeger op de avond, hoe meer kans dat men nog niet tot rust gekomen is: kinderen, afwas etc. Aan de andere kant: voor wie 's avonds nog uit wil, of op een andere manier liefst de avond aan één stuk heeft (huiswerk), zal tien voor half acht wellicht beter schikken dan onze oude tijd: kwart voor acht. En er zullen nog wel meer overwegingen voor het een en ander zijn aan te voeren. Graag uw reacties!

vele, dat het de afgelopen jaren heeft gedaan ook voor de beeldende kunst. Hulp bij aankoop van kunstwerken, financiële steun, die het mogelijk maakte, waardevolle gebouwen te behouden en te herstellen. Die hulp betreft kunst uit de meest uiteenlopende tijden: werk van Kruyder, een gravure van Dürer, Chinese figuren uit de T'ang-periode. De musea, die hiervan profiteerden, liggen door het gehele land: het Mauritshuis en het Rijksprentenkabinet zo goed als het Groninger Museum voor Stad en Lande, het Zeeuws Museum, het Gemeentemuseum in Arnhem.

Ook Openbaar Kunstbezit zelf ondervond belangstelling van het Prins Bernhardfonds. Zo konden wij vorig jaar, dank zij royale hulp van die zijde, een onderzoek laten instellen naar de waardering, die onze televisieprogramma's bij de kijkers vinden, en de wensen die er leven ten aanzien van een tv-serie als de onze. We ontleenden aan dit onderzoek enkele waardevolle gegevens, die, hopen we, onze abonnees en wie er verder onze uitzendingen zien, ten goede zijn gekomen.

MUSEUM DE WAAG IN DEVENTER

Ons programma over de Technische Hogeschool Twente zal onze abonnees bewesten de IJssel wel niet onmiddellijk verleiden tot een tocht naar Enschede. Mocht iemand, komend van het westen, bij gelegenheid toch eens naar Twente reizen, dan kunnen wij een korte pauze in Deventer aanbevelen. Veel woorden ter motivering zijn er niet nodig. Het silhouet van de stad, de huizen aan de kade langs de IJssel overtuigen reeds aanstonds, dat Deventer een plezierige stad moet zijn. Er zijn tal van mooie plekjes en oude gevels te vinden, en het is verleidelijk, daarvan een en ander te gaan beschrijven.

Dat doen we echter niet. Want de beschikbare ruimte wilden we gebruiken om u te verwijzen naar het museum de Waag. Ook dat is gehuisvest in een oud gebouw; het dateert van begin-16e eeuw. Het bordes, in renaissance-stijl, is een goede honderd jaar ouder. Tot het museumcomplex behoren ook nog twee andere gebouwen: de twaalf Apostelen en de drie Haringen — verrukkelijke namen die ruiken naar oud.

De verwende museum-bezoeker zal hier misschien niet eens zo veel vinden om over naar huis te schrijven. Zoals in tal van zulke musea overwegen plaatselijke geschiedenis, folklore, rariteiten. Voor Deventer verbaast dat te minder, als men verneemt, dat het museum groeide uit een in de 19de eeuw opgericht "Stedelijk Kabinet van Merkwaaardigheden", later overgegaan in een "Kabinet van Zeldzaamheden". Men is er echter in geslaagd, in verscheidene vertrekken de voorwerpen zo op te stellen, dat iets van de oude woonsfeer is te ervaren. Zo de keuken, en de Trapkamer, waar een prachtige Keeskast staat. In die kamer ontdekt u ook, dat hier toch nog wel iets meer te zien is dan "merkwaaardigheden": aan de wand schilderijen van de 17de-eeuwers als Breenbergh, Hogers en Terborch die trouwens allemaal iets met Deventer te maken hadden. Elders in het museum zijn middeleeuwse karbelen (houten steunstukken) te vinden, waarin figuren zijn uitgesneden in middeleeuwse klederdracht.

De bezoeker proeft in dit museum een plezierige sfeer. Dat uit zich in kleinigheden. U kunt van een kan zeggen, dat hij dateert uit eind dertiende eeuw. Het staat er echter zó in de Waag: "Toen Graaf Floris V in den Jare ons Heren Dusent Twiehondert ende acht ende tseventich, als men singt Quasimodo Geniti, (belangrijke voorrechten gaf aan de stad Deventer) ... hieven handen deze kannen".

In de drie Haringen treft u, behalve stijlkamers en een costuumkamer, een verzameling kinderboekjes aan. Dat is de moeite waard. "De drie Haringen" is echter alleen maar open in juli en augustus en op nog enkele toeristische topdagen. In de Waag kan men het hele jaar door terecht.

OUDE JAARGANGEN

Dit is de derde jaargang van onze tv-serie. Jaargang 1 en 2 zijn nog te krijgen; ze kosten resp. f 9,75 en f 11,75. Na ontvangst van het bedrag op postgiro 4180 (Openbaar Kunstbezit Amsterdam) worden ze toegezonden.

Constant

"Constant bouwt aan een nieuwe wereld en wij zijn z'n getuigen. Met recht van spreken: iedereen is welkom op zijn toneel. Schatplichtig geven wij hem het recht, om een stadschap te bouwen, en hij grijpt dit recht met beide handen, met hoofd en hart, met de zintuigen en verbeeldingskracht van de bezetene.

Hij is geen zonderling, nee, dat zelfs niet. Een eenling uiteraard, die zijn verbeelding ombouwt tot denkbeeld ombouwt tot vorm en gestalte ombouwt tot wereld ombouwt tot heilig recht ombouwt tot New-Babylon ombouwt. Een schepping in woorden, maquettes, foto's, tekeningen, spelen, theorieën."

Met deze woorden beschrijft Simon Vinkenoog in „New-Babylon, preambul voor een nieuwe wereld" (een uitgave met 10 litho's), de werkzaamheid van Constant, die sinds 1958 bouwt aan een omgeving en leefwijze voor de arbeidsloze mens van morgen. Het is de visie van een kunstenaar, voor wie een directe betrokkenheid bij het maatschappelijke leven belangrijker werd dan het maken van schilderijen, waarmee hij zijn loopbaan begon. Geboren in 1920, komt hij, na een opleiding aan de Amsterdamse Rijksacademie, in 1948 als initiatiefnemer voor de oprichting van de Nederlandse experimentele groep naar voren in het kunstleven. Met populair geworden figuren als Karel Appel en Corneille, brengt hij Nederland een volslagen nieuwe manier van schilderen. In de groep is hij, zoals we nu duidelijk kunnen constateren, niet alleen een der meest overtuigende schilders geweest, ook was hij de felle en intelligente woordvoerder. In het door hem opgestelde manifest in het blad *Reflex* lezen we:

"Een schilderij is niet een bouwsel van kleuren en lijnen, maar een dier, een nacht, een schreeuw, een mens, of dat alles tezamen".

Dat is een opvatting van de schilderkunst, waarin onomwonden geprotesteerd wordt tegen het zgn. „mooie schilderen". De jonge schilders van de jaren direct na de oorlog willen wat anders. Voor hen is het mooie resultaat maar betrekkelijk, van belang is de omgang met de materie, die "vormen en ideeën suggereert". En die materie is niet alleen maar verf; alles wat de kunstenaar in handen valt, stukken hout, afvalmaterialen als oud ijzer en rubber, kunnen hem dienen, om een nieuwe relatie met de werkelijkheid tot stand te brengen. Hij wil vooral onbevangen werken en laat zich inspireren

door de tekeningen van kinderen, die spontaan hun eigen werkelijkheid in beeld brengen zonder zich zorgen te maken om het resultaat. In het manifest schrijft Constant dan ook:

„de scheppende fantasie zoekt echter in elke vorm een herkennen en heeft in de steriele sfeer van het abstracte een nieuwe relatie tot de werkelijkheid tot stand gebracht, berustende op de suggestie die van iedere natuurlijke of kunstmatige vorm uitgaat voor de actieve beschouwer. Deze suggestie is onbegrensd, en daarom kan men zeggen, dat de beeldende kunst, na een periode waarin zij *niets* voorstelde, thans een periode is ingegaan waarin zij *alles* voorstelt".

Dat alles is een geschilderde (en soms ook getimmerde, gesoldeerde of geplakte) toestand, waarin werkelijkheid en fantasie op een vanzelfsprekende wijze samen gaan. Het is een vorm van kunst die aan de beschouwer suggesties geeft en associaties bij hem oproept. Het is een wereld, waarin het dier menselijke trekken krijgt, vissen vogels worden, waarin schepen wielen krijgen, redenaars als vuistvechters verschijnen, waarin onheilspellende wezens, die wij kobolden plegen te noemen, sardonisch grijnzen en waarin maskers lachen. Onheil en humor wisselen elkaar af en vullen elkaar aan. In "l'animal sorcier" (afb. 1) is deze voorstellingswereld van angst, spot, humor, venijn en agressiviteit nu, na bijna 20 jaar, nog schokkend aanwezig.

Dat is de wereld van COBRA, de tot een internationale beweging uitgegroeide organisatie van schilders, die hun eerste grote tentoonstelling krijgen in het Stedelijk van Sandberg en hun einde beleven in een manifestatie in het Luikse museum (1951).

Intussen maakt Constant in Parijs een serie schilderijen, waarin herinneringen aan de oorlog tot beeld worden. Verschrikkelijke schilderijen, gemaakt in de spontane manier van het COBRA jargon, dat nu de afschuwelijke uitwerking van dood en vernieling tot onderwerp heeft. Het zijn dramatische schilderijen, die sterker dan welke fotoreportage ook, door vorm, kleur en de voorstelling die zich er uit los maakt, "de verschroeide aarde" (afb. 2) aan de orde stellen.

En deze wijze van schilderen vindt bij Constant, die telkens opnieuw zijn houding bepaalt en ook vindt, een voortzetting in schilderijen waarin vormen en kleuren zich verdichten tot revolterende tekens: "blauwe

vlam tegen rode lucht (afb. 3)". Een fragment van een tekst van de dichter Jan Elburg bij een reeks litho's met een zelfde abstraherende tendens onder de titel "Uitzicht van de Duif" (1952) geeft in woorden de geladenheid van deze vormenwereld weer:

"Ik moet: zoet zijn, soldaten betalen, betaalde moed, onvergoed bloed en pijn eisen en goedkeuren, leugens bewijzen en leuren met jabloers en harlekijnen, bonen van broodroof eten".

Constant komt echter tot de ontdekking tijdens zijn verblijf in Parijs en daarna in Londen, dat er zich in de samenleving van de grote stad iets aan het voltrekken is, waaraan de kunstenaar geen deel heeft. "Ik zag hoe men bouwde en afbrak, veranderde en uitbreidde. Het verkeer nam toe, de mens verdween en viel steeds moeilijker te ontdekken. Een nieuwe fase van de industrialisatie, "een tweede industriële revolutie", was zich aan het voltrekken. Het wereldbeeld werd veranderd, er ontstonden gemechaniseerde, technoiden omgevingen. Maar de kunstenaar stond terzijde, hij was kennelijk niet in staat aan deze ontwikkeling deel te nemen. De kunst trok zich terug in de verdediging en werd tot een conservatief element in de ontwikkeling, het laatste toevluchtsoord van een dood individualisme". De stad als kunstzinnig medium kreeg hem te pakken. Hij begint met experimenten in de ruimte. Hij vervaardigt constructies uit aluminium, ijzerdraad en plexiglas. Nieuwe materialen voor dynamische vormen, die vanuit een zakelijke zin voor constructie een gevoelig aftasten van de ruimte te zien geven (afb. 4 en kleurplaat).

Constant zou echter niet zichzelf zijn, wanneer hij niet opnieuw contacten gevonden had met anderen, die zich met dezelfde problemen bezig hielden. De uitspraak van de surrealistische dichter Lautréamont: "la poésie faite par tous et non par un" („dichtkunst, gemaakt door allen en niet door één") wordt richtlijn voor hem en voor de groep kunstenaars, verenigd in de "Internationale Situationniste", die een toestand nastreven waarin leefwijze en leefmilieu geheel op elkaar zijn afgestemd. Ook nu weer onderhoudt Constant, als in de tijd van Cobra, veelvuldige internationale contacten. Maar een op samenwerking gerichte activiteit, die hij van deze organisatie verwacht, wordt niet gerealiseerd. In 1960 breekt hij met deze beweging. Sindsdien is hij de eenzame ontwerper, theoreticus en propagandist van New-Babylon, waarin individuele kunstwerken opgehouden

hebben te bestaan en een collectieve creativiteit verwerkelijkt kan worden.

In Nieuw Babylon (afb. 5, 6, 7, 8) zullen kunst en leven samenvallen. De voortgaande automatisering van de machine luidt het tijdperk in van een maatschappij, waarin de machine alle arbeid kan verrichten voor het dagelijkse levensonderhoud. De mensheid zal vrij zijn om te doen wat zij wil. Arbeid terwille van het nut verdwijnt en daarmee wordt de strijd om het bestaan overbodig. De mens kan speler worden van de wieg tot het graf. De geldeconomie van nu zal veranderen in een levenseconomie.

In getekende schetsen en geconstrueerde maquettes geeft Constant vorm aan deze visie op een nieuwe samenleving.

Nieuw Babylon is opgebouwd uit een aantal sectoren (20-50 ha) die zich ongeveer 16 meter boven de grond bevinden, op elkaar aansluiten, zich in alle richtingen voortzetten en het landschap omsluiten; er ontstaat een grote wereldstad, die de aarde als een net omspant.

Alle sectoren hebben grote ruimten, welke door mobiele constructie-delen worden verdeeld, waarnaast één of meer permanente woonhotels.

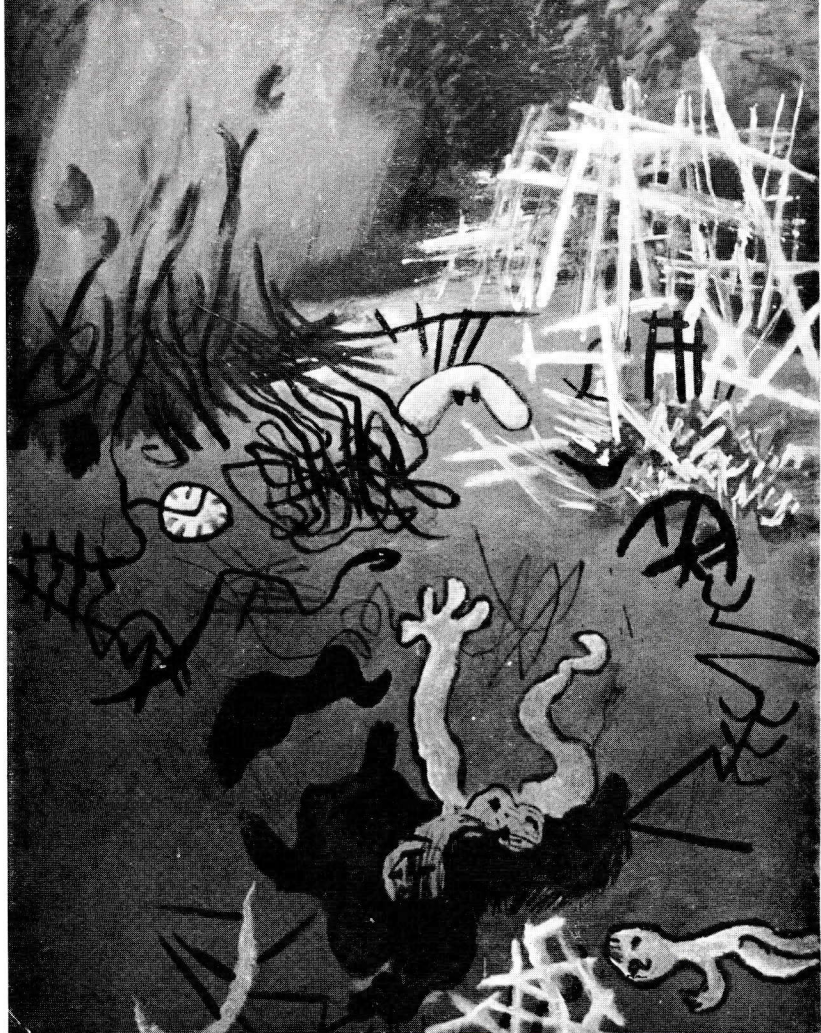
Behalve de woonhotels zijn de binnenruimten bestemd voor collectief gebruik en hebben geen andere functie dan "artistiek medium" te zijn. In de gemeenschappelijke ruimten der sectoren zijn de voorwaarden aanwezig voor een experimentele levenshouding. Deze kunstmatige wereld is avontuurlijk, zij prikkelt tot verkenning door de steeds wisselende atmosferen en zij biedt de mogelijkheid de omgeving aan te passen aan de steeds veranderende verlangens van de gebruikers. New Babylon wordt pas werkelijkheid door de bewoners die in de grootst mogelijke vrijheid zichzelf kunnen zijn.

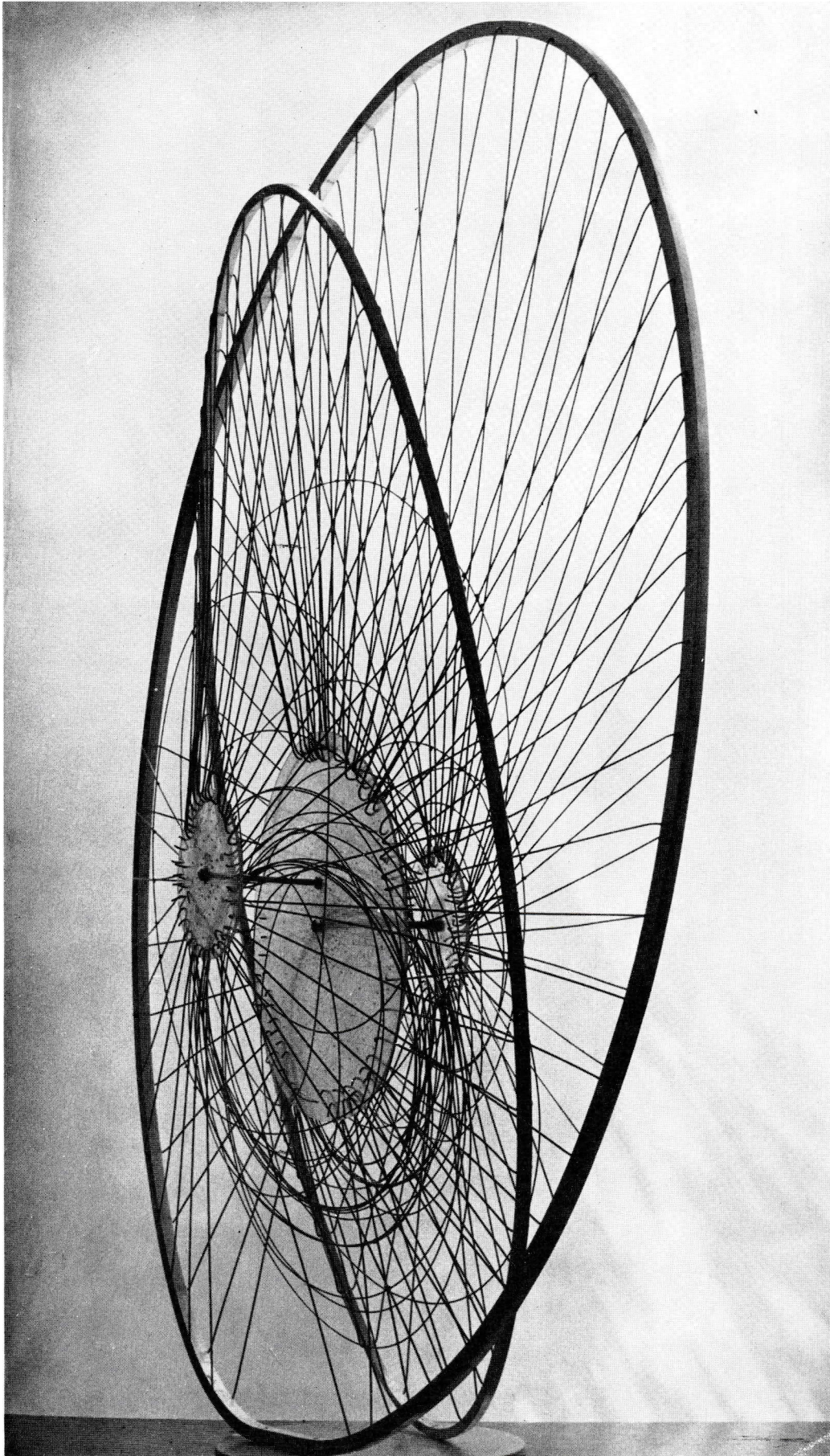
Aan de bouw van dit paradijs op aarde heeft Constant zich gewijd. Het schilderen werd voor hem een vorm van vrije tijdsbesteding. Maar ook dan zendt hij ons de groeten uit Nieuw Babylon (afb. 9). En zo nu en dan krijgt hij een opdracht voor een beeld. En dat wordt altijd een overtuigende manifestatie van zijn vormkracht en beheersing van de ruimte (afb. 10).

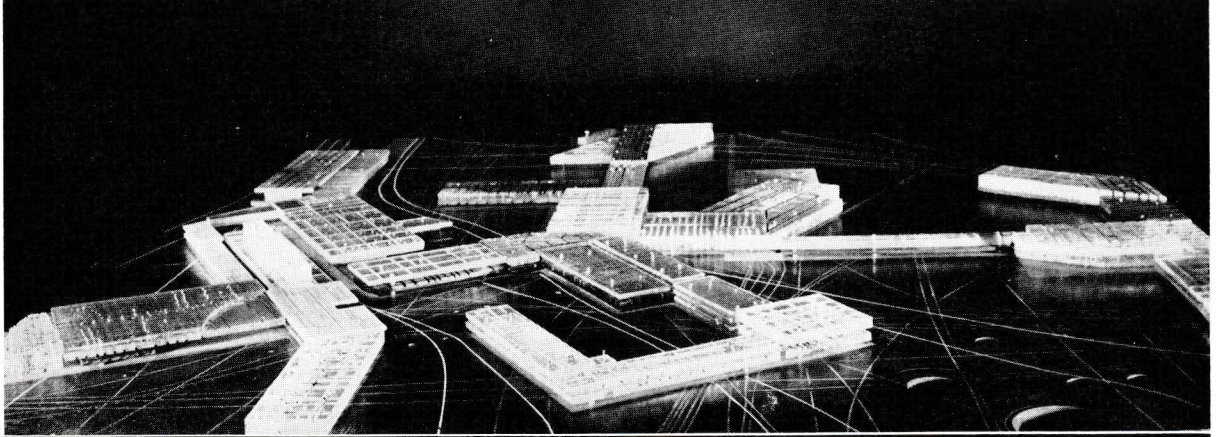
H. VAN HAAREN

*Hoofd Educatieve Dienst,
Gemeentemuseum, Den Haag.*

Kleurenreproductie: Constant (Nieuwenhuys), *Zonneschip*, eigendom van de kunstenaar. Zwart-witte reproducties, alle werken van Constant Nieuwenhuys: 1. *L'animal sorcier* (het toverbeest), 1949, Musée d'art moderne, Parijs; 2. *La guerre* (de oorlog), 143 × 110 cm, 1951, Stedelijk Museum Amsterdam; 3. *Vorstudie voor „de blauwe vlam"*, eigendom van kunstenaar (De blauwe vlam in Gemeentemuseum Den Haag); 4. *Wielconstructie*, 1956; 5. *Nieuw Babylon: luchtlandingsplaatsen*; 6. *Nieuw Babylon: concertaal voor elektronische muziek*; 7. *Nieuw Babylon: rode sector*; 8. *Nieuw Babylon: ingang voor de stad*; 9. *Groeten uit Nieuw Babylon*, eigendom van kunstenaar, 1963; 10. *Ingang Sportpark Ookmeer*, Amsterdam 1964.

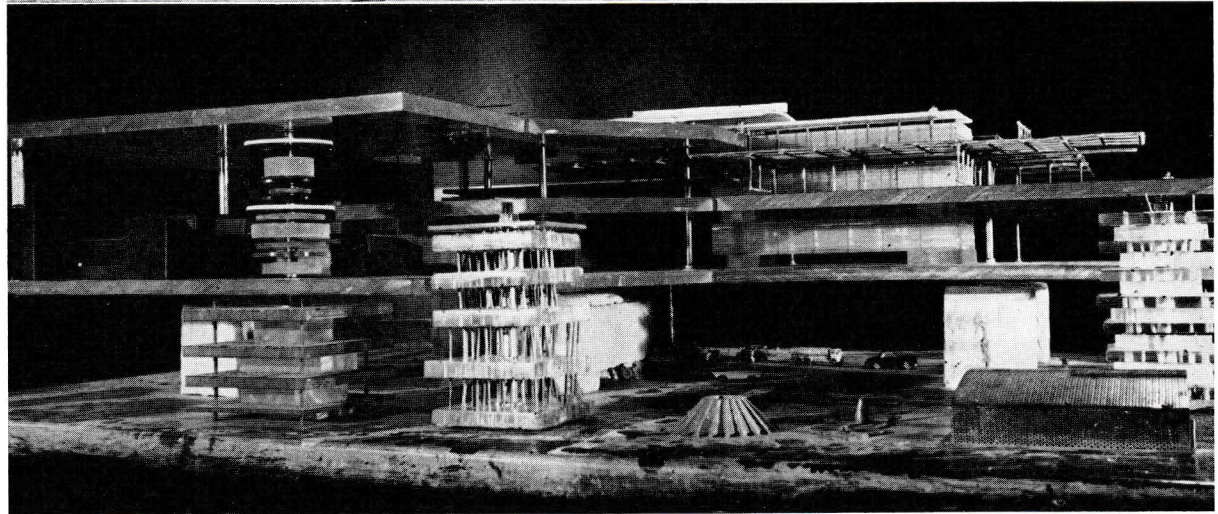

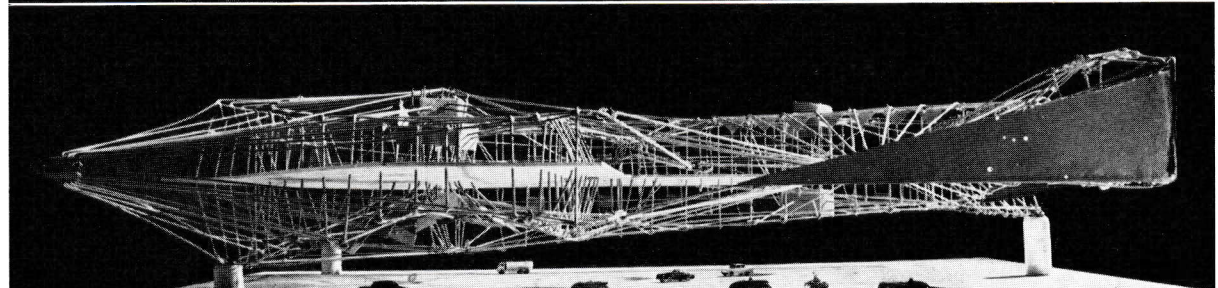
5

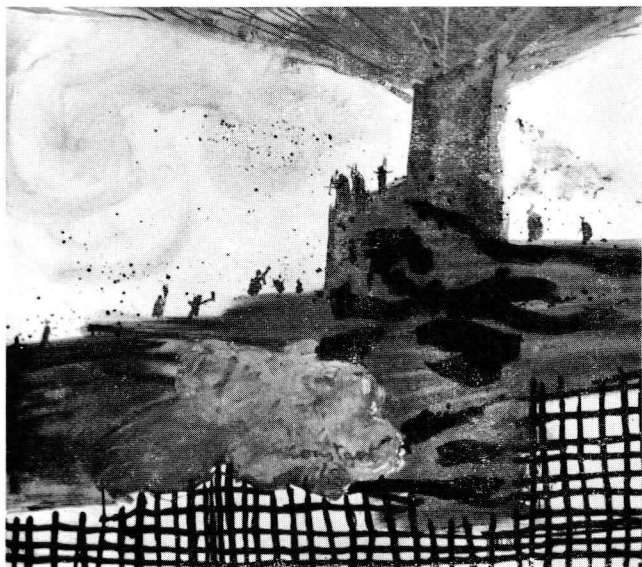
6

7

8

9

10

'65-12g